

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою
університету
від 31.08.2023
(протокол №1)

Силабус
навчальної дисципліни
Джерелознавство
2023-2024 навчальний рік

Освітня програма. Історія
Спеціальність. 032 Історія та археологія
Галузь знань. 03 Гуманітарні науки
Рівень вищої освіти. Перший

Викладач (і)	Юрій ФЕДОРИК
Посилання на сайт	https://bdpu.org.ua/faculties/gef/structure-gef/kaf-istor/composition-kaf-istor/fedorik/
Контактний тел.	0999058168
Е-mail викладача:	jurij83fedoryk@gmail.com
Графік консультацій	в online режимі з використанням дистанційних технологій

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/90	12	12	66	екзамен

Семестр: осінній.

Мова навчання: українська.

Ключові слова: джерело, аналіз, інтерпретація, архів, документ, історичний контекст, достовірність, критичний підхід, примітки, методика дослідження.

Мета та предмет курсу: дати системні знання про основні поняття джерелознавства, сформувати вміння аналізувати ці поняття в системі різних загальнонаукових парадигм; висвітлити взаємозв'язки і взаємовпливи окремих видів історичних джерел; виробити навички джерелознавчого аналізу і синтезу історичних джерел та їх комплексів, виявити закономірності їх еволюції; навчити використовувати історичні джерела в професійній діяльності істориків. Предмет курсу полягає в вивченні методів та засобів аналізу історичних джерел, їхньої критичної оцінки, інтерпретації та використання в історичних дослідженнях.

Компетентності та програмні результати навчання:

Спеціальні: **СК 5.** Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.). **СК 6.** Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології

для обробки історичних даних

Результатами навчання є:

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему. **ПРН 2.** Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності. **ПРН 3.** Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел. **ПРН 4.** Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі. **ПРН 5.** Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами. **ПРН 6.** Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії. **ПРН 7.** Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах. **ПРН 8.** Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки. **ПРН 10.** Застосовувати сучасні методиками у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності. **ПРН 11.** Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов. **ПРН 12.** Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот. **ПРН 13.** Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей. **ПРН 14.** Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу «Джерелознавство»

Тема 1 Основні етапи розвитку джерелознавчих знань.

Тема 2. Структура історичного джерелознавства.

Тема 3. Поняття історичного джерела.

Тема 4. Класифікація історичних джерел.

Змістовий модуль 2. Основні поняття методології джерелознавства

Тема 5. Методологічні принципи джерелознавства.

Тема 6. Методи джерелознавства.

Змістовий модуль 3. Джерелознавча критика.

Тема 7. Поняття, структура та завдання джерелознавчої критики.

Тема 8. Аналітична критика джерел. Синтетична критика джерел.

Змістовий модуль 4. Методика аналізу історичних джерел

Тема 9. Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел.

Тема 10. Методика датування історичних фактів.

Тема 11. Методика локалізації історичних фактів.

Тема 12. Методика ідентифікації особистості.

Змістовий модуль 5. Речові та зображальні джерела

Тема 13. Речові джерела.

Тема 14. Зображальні джерела.

Змістовий модуль 6. Усні та писемні джерела.

Тема 15. Усні джерела.

Тема 16. Писемні джерела.

Змістовий модуль 7. Архівні установи України.

Тема 17. Архівні установи України.

Методи навчання: За джерелами передачі й характером сприйняття інформації. Словесні: пояснення, розповідь, лекція, бесіда. За основними дидактичними завданнями, які необхідно вирішувати на конкретному етапі навчання: методи оволодіння знаннями, формування умінь і навичок, застосування отриманих знань, умінь і навичок. За характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.

Методи стимулювання навчальної діяльності: метод навчальної дискусії, обговорення будь-якого питання навчального матеріалу; метод створення ситуації новизни навчального матеріалу; метод опори на життєвий досвід здобувачів.

Методи контролю і самоконтролю у навчанні. Методи навчання: виконавчий; репродуктивний, продуктивно-практичний; частково-пошуковий; пошуковий.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): Вивчення навчальної дисципліни «Джерелознавство» передбачає підготовку до семінарських занять, опрацювання основної та додаткової літератури, виконання завдань передбачених навчальним планом. Студенти зобов'язані дотримуватися дедлайнів визначених для виконання усіх видів письмових робіт з курсу. Відвідання занять є складовою навчального процесу. Передбачається, що студенти відвідають в повному обсязі лекції і практичні заняття. Студенти інформують викладача про неможливість відвідати заняття. Академічна доброчесність: передбачається, що при підготовці до практичних занять, роботі з джерелами інформації, будуть дотримуватися всіх видів академічної

добросовісності та наукової етики.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: вивчення курсу не передбачає використання програмного забезпечення, крім загально вживаних операційних систем та програм.

Система оцінювання та вимоги: оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється шляхом проведення заходів, які включають поточний контроль: відбувається за результатами виконання самостійних робіт (опрацювання літератури та першоджерел, конспектування першоджерел, написання рефератів та есе, складання презентацій тощо) та підсумкового контролю в формі екзамену наприкінці семестру з урахуванням відвідування занять, виступів на семінарських заняттях, якості самостійної навчальної роботи. Рівень навчальних досягнень студентів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Поточне тестування та самостійна робота																	Екзамен	Сума						
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3				Змістовий модуль 4				Змістовий модуль 5			Змістовий модуль 6		Змістовий модуль 7		50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17								
2	2	2	2	4	4	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3								

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BС (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Антонович В.Б. Курс лекцій з джерелознавства. 1880–1881 / В.Б. Антонович. – К., 1995.
2. Архівознавство. Підручник. (Керівн. автор. кол. Я.С. Калакура). – К., 1998.
3. Галенко О.І. Документальні публікації з історії Української РСР: Теорія та джерелознавчий аналіз / О.І. Галенко. – К.: Наукова думка, 1991.
4. Довгопол В.М., Литвиненко М.А., Лях Р.Д. Джерелознавство історії Української РСР. Навчальний посібник / В.М. Довгопол, М.А. Литвиненко, Р.Д. Лях. – К.: Вища школа, 1986.
5. Джерелознавство історії України: Довідник. – К., 1998. – С.5-8, 154 -212.
6. Дорошенко Д.І. Огляд української історіографії / Д.І. Дорошенко. – К., 1996.
7. Калакура Я. Джерелознавство в дослідницькій діяльності Українського історичного товариства / Я. Калакура // Український історик. – Нью-Йорк, Торонто, Київ, Львів, Мюнхен. – 1995. – №1-4. – С. 53-56.
8. Ковальський М.П. Актуальні проблеми джерелознавства історії України XVI – XVII ст. / М.П. Ковальський // Український археографічний щорічник. – Вип. I. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 261 – 270.
9. Ковальченко И.Д. О применении математико-статистических методов в исторических исследованиях / И.Д. Ковальченко // Источниковедение: теоретические и методологические проблемы. – М.: Наука, 1969. – С. 115-133.
10. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования / И.Д. Ковальченко. – М.: Наука, 1987. – С. 281-325.
11. Ковальченко И.Д., Устюгов В.А. Применение электронных вычислительных машин в исторической науке / И.Д. Ковальченко, В.А. Устюгов // Вопросы истории. – 1964. - № 5.
12. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій / С Макарчук. – Львів: Світ, 1999. – С.8 – 11.
13. Малевич Е.Н. Место библиографических источников в системе исторической библиографии / Е.Н. Малевич // Советская библиография. – 1970. – №5. – С. 41-52.
14. Математические методы в историко-экономических и историко-культурных исследованиях: Сб. статей – М.: Наука, 1977. – 384 С.

15. Мацок О.Я. Роль філігранології у встановленні часу написання недатованих документів / О.Я. Мацок // Історичні джерела та їх використання. – Вип. 2. – К.: Наукова думка, 1966, - С. 256-258.
16. Мережа центральних державних архівів України // Архіви України. – 1992. – 4. – С.7.
17. Медушевская С.М. О проблемах классификации исторических источников / С.М. Медушевская // Советские архивы. – 1978. - №5.
18. Правила оформлення дисертації // Бюлетень Вищої атестаційної комісії України. – 1997. - № 2. – С. 20-22, 28-31.
19. Правила составления библиографического описания. – Ч.1. – М.: Книга, 1986. – 142 с.
20. Пронштейн А.П., Данилевский И.Н. Вопросы теории и методики исторического исследования / А.П. Пронштейн, И.Н. Данилевский. – М.: Высшая школа, 1985. – С. 24-35, 44-51.
21. Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. Вспомогательные исторические дисциплины / А.П. Пронштейн, В.Я. Кияшко. – М.: Просвещение, 1973. – С. 16-19, 37-41, 58-68, 70.
22. Пронштейн А.П. Использование вспомогательных исторических дисциплин при работе с историческими источниками / А.П. Пронштейн. – 2-е изд. – М.: изд-во МГУ, 1972.
23. Санцевич А.В. Джерелознавство з історії Української РСР післявоєнного періоду (1945 – 1970) / А.В. Санцевич. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 4 -8.
24. Санцевич А.В. Джерелознавство з історії Української РСР /1917 – 1941/ - К.: Наук. думка, 1981. – С.6 – 9.
25. Санцевич А.В. Методика исторического исследования / А.В. Санцевич. – К.: Наукова думка, 1984. – С.116-136, 2-е изд. – К., 1990.
26. Славко Т.И. Математико-статистические методы в исторических исследованиях / Т.И. Славко. – М., 1981. – 158 с.
27. Составление библиографического описания: Краткие правила. – 2-е изд. доп. – М.: Книжная палата, 1991. – 224 с.
28. Сохань П.С. Стан і перспективи розвитку української археографії / П.С. Сохань // Український археографічний щорічник. – Вип. I. – С. 10 – 17.

29. Справочник научного работника: архивы, документы, исследователь. / Гросман О.М., Кутик В.Н. – Львов: Высш. школа, 1979. – С.51 – 61.
30. Стрельский В.И. Теория и методика источниковедения истории СССР / В.И. Стрельский. – К.: вид-во Київськ. ун-ту, 1968. – С.63-85; К.: Вища шк., 1976. – С. 33-62.
31. Стрельский В.И. Основные принципы научной критики источников по истории СССР / В.И. Стрельский. – К.: Університетиздат, 1961. – 133 с.
32. Фарсобин В.В. Источниковедения и его метод: Опыт анализа понятий и терминологии / В.В. Фарсобин. – М.: Наука, 1983. – С. 188-213.
33. Черноморский М.Н. Источниковедение истории СССР / М.Н. Черноморский. – М.: Высшая школа, 1976.
34. Шепелев Л.Е. Архивные разыскания и исследования / Л.Е. Шепелев. – М., 1971.
35. Шмидт С.О. О классификации исторических источников / С.О. Шмидт // Вспомогательные исторические дисциплины. – Вып. 16. – Л.: Наука, 1985.

Допоміжна

36. Гарнай І.А., Єсенков Ф.П., Фоланій Г.П. Деякі питання комплектування архівів документальними матеріалами / І.А. Гарнай, Ф.П. Єсенков, Г.П. Фоланій // Історичні джерела та їх використання. – К., 1964. – Вип.1. – С. 21-36.
37. Государственные архивы Украинской ССР: Справочник. – К.: Наукова думка, 1983.
38. Джеджула Т.А. Зарождение исторической мысли на Украине в XVII веке / Т.А. Джеджула // Перестройка в исторической науке и проблемы источниковедения и специальных исторических дисциплин. Тезисы докладов и сообщений V-й Всесоюзной конференции 30 мая – 1 июня 1990 г. – К., 1990. – С.43-45.
39. Историческая наука: Вопросы методологии. – М.: Мысль, 1986. – С.155 – 163.
40. Источниковедении истории СССР: Учебник / Под ред. Д. И. Ковальченко. – 2-е изд. – М.: Высш. Шк., 1981.
41. Ісаєвич Я.Д. Українська археографія в XVII – VIII ст. / Я.Д. Ісаєвич // Історичні джерела та їх використання. – Вип.І. – К.: Наук. думка, 1964. – С.174-188.
42. Количественные методы в советской и американской историографии. – М.: Наука, 1983.

43. Крип'якевич І.П. Нарис методики історичних досліджень / І.П. Крип'якевич // УІЖ. – 1967. - №2. – С.102 – 104.
44. Кузьмин А.Г. Русские летописи как источник по истории Древней Руси / А.Г. Кузьмин. – Рязань, 1969 – С. 31-40.
45. Курносков А.А. К вопросу о природе видов источников / А.А. Курносков // Источниковедение отечественной истории. – М.: Наука, 1977. – С. 5-25.
46. Миронов Б.Н., Степанов З.В. История и математика: Матем. методы в историческом исследовании / Б.Н. Миронов, З.Н. Степанов. – Л.: Наука, 1976, - 184 С.
47. Місюра В.П. Про скорочену публікацію документів / В.П. Місюра // Історичні джерела та їх використання. – Вип. I. – К.: Наукова думка, 1964. – С. 167-173.
48. Парфенов И.Д. Основы исторической библиографии: Учеб. пособие /И.Д. Парфенов. – М.: Высшая школа, 1990. – С.5-8, 18-22, 82, 85-106.
49. Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. Хронология / А.П. Пронштейн, В.Я. Кияшко. – М.: Высшая школа, 1981. – С. 143-152.
50. Пронштейн А.П. Истолкование исторических источников / А.П. Пронштейн // Вопросы истории. – 1969. - № 10. – С.69-86.
51. 52. Рейсер С.А. Русская палеография нового времени / С.А. Рейсер. – М.: Высшая школа, 1982. – С. 93-100.

15. Інформаційні ресурси

1. [Писемні джерела з історії України.](http://www.google.com.ua) – Режим доступу: <http://www.google.com.ua>
2. Усні й письмові джерела історії України. – Режим доступу: gufer.net/history/677-usn-y-pismov-dzherela.html
3. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pviu/2009_4/2.pdf
4. [Сага про Хервер: джерело з історії України часів нашестя гунів](http://starozytnosti.blogspot.com/2012/08/blog-post_29.html)
starozytnosti.blogspot.com/2012/08/blog-post_29.html
5. [Писемні джерела з історії України.](http://chtyvo.org.ua/authors/.../Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/) – Режим доступу: chtyvo.org.ua/authors/.../Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/

6. Мицик Ю. *Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини XVII століття.* – Режим доступу: www.history.org.ua/?litera&id=8120&navStart=10
7. *Історичні джерела та їх використання.* – Режим доступу: www.history.org.ua/?termin=DyplomatsluzhbaKhmelnyckogo
8. www.history.org.ua/index.php?termin=InstGrushevskogoNAN...
9. Археографічні комісії України. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/
10. Джерела особового походження. – Режим доступу: www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2011/11.pdf